

EYYÜB SULTAN TÜRBESİ ENVANTERİNE KAYITLI ESERLER

Erman GÜVEN

1954 Sürmene doğumlu. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Klasik Diller ve Edebiyatları bölümü mezunu. Yıldız Üniversitesi "Müzecilik" bölümü master programını bitirdi. İznik Müzesi ve Yıldız Porselen Fabrikası El Dekor Atelyelerinde görev yapmıştır. 1982 yılında İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü'nde göreve başladı. 1994 yılından beri Müze Müdürü olarak görev yapmaktadır. Çeşitli seminer ve sempozyumlara bildiriler ile katıldı. Yayınlanmış kitapları ve makaleleri bulunmaktadır.

Çok kıymetli Tarihi değere sahip olan Eyyüb Sultan Türbesi bilindiği gibi İstanbul'un en önemli ziyaret yerlerindedir. Bu türbede İstanbul'un fethinden beri pek çok kıymetli müzeli eserler birikmiştir. Bu eserlerden Topkapı Sarayı ve Türk ve İslam Eserleri Müzelerine devir edilenler ile ilgili daha çok vakfeden kişileri tanıtan bir çalışmayı daha önceki 2. Eyyüb Sultan Sempozyumu'ndaki tebliğimizde vermiştik. Yine 4. Eyyüb Sultan Sempozyumu'nda da bilhassa Hat eserlerini ağırlıklı olarak tanıtmıştık. Şimdi ise, İstanbul Türbeler Müzesi Müdürlüğü'ne ait Eyyüb Sultan'a ait envanter defterinde şu anda kayıtlı olan 328 adet envanterli eser ve 157 adet demirbaş eşyayı genel olarak inceleyip tarihi eser olarak sergilenebilecek olanlarını inceledik. Bu malzemenin Eyüp Sultan'da kurulacak bir "Müze" de sergilemek en büyük amacımızdır. Bilhassa Feshane'nin büyük bir "Ulusal Müze" olarak gelecekte kullanılabilmesi için şu günlerde çalışmalar yapıyor olması burada ne gibi eserleri sergileyebileceğimiz hakkında kamuoyunu bilgilendirme yapmamız için bu Sempozyum bize çok güzel bir imkan sunmuş oldu. Böylelikle 1992 yılında Yıldız Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzecilik Yüksek Lisans Bitirme Tezi'nde "Eyyüb Sultan Türbesi'ndeki Eserlerin İncelenerek Sultan Reşad Türbesi'nde Sergilenmesi" adlı çalışmamın projemizin gerçek olabileceğini inşallah kuvvetle arzu etmekteyim. Eyyüb Sultan Müzesi Türk Kültür Tarihi'ne ve Türk halkına çok büyük bir kazanç olacaktır.

Eyyüb Sultan Türbesi'ndeki eser yoğunluğundan dolayı gümüş kandillerin büyük çoğunluğu Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nin eser deposunda emaneten muhafaza edilmektedir.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi envanter defterinin tamamını incelediğimizde bu müze kurulurken koleksiyonunu çoğunluğunun İstanbul ve Anadolu'daki türbe, cami, tekke ve Meşihat Dairesi gibi Teberrukat ambarlarındaki vakıf eserlerden oluştuğunu gözlemledik. Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde Eyyüb Sultan Türbesi'ne ait eserlerin tek tek sayıldığını-

da Hazreti Halid (Eyyüb Sultan) Türbesi'nden 41 kalem eser getirildiğini görmekteyiz. Bu eserler de; buhurdan, gü-laptan, askı, şifa tasları, puşide, Kâbe örtüsü ve tesbih gibi eserlerden oluşmaktadır. Eyyüb Sultan Türbesi'nin Topkapı Sarayı Müzesi'ne bağlı olduğu 1925-1969 yılları arasında ise kaç tane eserin bu müzeye intikal ettiğini araştıramadık.

Eyyüb Sultan Türbesi'ndeki 328 adet envanterli eser ve 157 adet demirbaş eşya olmak üzere toplam 485 adet eseri vardır. Daha önceki müzecilerin çok yıpranmış eserleri saklamaya, muhafaza etmeye değerli olarak görmediklerinden dolayı 208 adet eser ve demirbaşın kaydını silerek imha eddiklerini de Envanter defterinde yapılan incelemelerden anlamaktayız.

Bu eserler Eyyüb Sultan Türbesi depolarında ve Müzemiz deposunun bulunduğu Sultan I.Ahmed Türbesi dolaplarında tozlu raflarda durmaktadır. En büyük arzumuz bu eserleri Eyyüb Sultan'a gelen ziyaretçilere müze ortamında sergilemek ve tanıtmaktır.

Eyyüb Sultan Türbesi'ndeki Envanterli Eserleri beş ana başlık altında inceleyebiliriz;

1. Kağıt Malzemeler

- Kitaplar
- Hat Levhaları

2. Metal Cinsi Malzemeler

- Gümüş Eserler
- Diğer Metaller

3. Ahşap Cinsi Malzemeler

- Rahleler
- Diğer Ahşap Malzemeler

4. Kumaş Cinsi Eserler

- Dival işi, Maraş işi eserler
- Diğer Kumaş Eserler
- Halı kilim cinsi eserler

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

5. Cam, Taş ve Çini Cinsi Eserler.

1. Kağıt Malzemeler

a- Kitaplar:

Türbede en çok kitap olarak Kur'an-ı Kerim mevcuttur. Toplam 81 adettir. Ancak bunların 18 tanesi el yazmasıdır. Bu el yazması kitaplardan en önemlisi 1 no'lu envantere kayıtlı 1204/1789 tarihli Seyyid Mehmed Arif Efendi'nin hattı olan eserdir. Fatıha ve Bakara surelerinin sayfaları çok güzel tezhipli bir eserdir. 3 no'lu envantere kayıtlı bulunan Kur'an-ı Kerim 1334/1914 Aliyyül Giridi'nin hattı olan ve serlevha ve sure başlıkları çok mükemmel tezhipli bir eserdir (Resim:1). Cildi ise deri üzerine "Klasik Rumi" kompozisyonlu desenli olup mükemmel bir eserdir. Yine 13 ve 15 no'ya kayıtlı müzehhep Kur'an-ı Kerim'ler de sergilenecek niteliktedir.

Baskı (11 adet) Delayil Hayrat ve Kur'an-ı Kerimler ve Cüzlerini de (21 adet) çoğunluğu Osmanlı Devri'ne ait orijinal eserler olup günümüzde az rastlanır olmaları bu eserleri de önemli kılmaktadır.

b. Hat Levhaları:

Türbe eser koleksiyonunun sayısal olarak en ağırlıklı bölümünü oluşturan levhalar; bir katalogunun hazırlanıp yayınlanması gereken kadar önemli eserlerden oluşmaktadır. Toplam 74 adet levhanın 7 adedi Hilye-i Saadet levhaları, 2 tanesi icazet levhası oluşturmaktadır. Levhalar içerisinde; 86 no'ya kayıtlı kufi hatlı Kur'an-ı Kerim levhası çok ünik ve şaheserdir. Ayrıca Sultan II.Mahmud, Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz gibi padişahların eserleri de önemlidir. Ayrıca Celi Sülüsle yazılan hatlar arasında Hattat Mustafa Rakım, Mahmud Celeleddin, Şevki Efendi, Hulusi Efendi (Resim:2), Hasan Rıza Efendi, Aziz Efendi, Hacı Arif Bey vb. gibi önemli hattatların levhaları dikkat çekmektedir.

Hat levhaları içinde Hazreti Halid'in rivayet ettiği Hadis-i Şeriflerin yazıldığı, Sahabelerin tanıtıldığı ve "Ya Hazreti Halid" diye başlayan Eyyüb Sultan'ı meth eden sülüsle yazılmış levhaların da önemli bir gurup oluşturduğunu söyleyebiliriz (Resim:3). Bu grupta da Eyyüb Sultan'a sevgisini türbeye bir levha yazıp hediye etmek dileğini tahakkuk ettiren ve çok güzel Sülüs yazıların yer aldığı eserler vardır. Ancak bunlar arasında meşhur hattatlardan Kazasker Mustafa İzzet Efendi'nin 53 no'ya kayıtlı bulunan levhası en önemli eserdir (Resim:4).

Sülüsle yazılmış üçüncü grup eserler Besmele, Kelime-i Tevhid, İsm-i Nebi vb.(Resim:5 "Tevekkeltü allallah") gibi tarzdeki eserler arasında 46 no'ya kayıtlı Süleyman imzalı kağıt oyma sanatının güzel bir örneği olan eseri güzel bir örnek olarak verebiliriz.

Hilye-i Saadet eserleri arasında 13-36-38 no'ya kayıtlı Mustafa İzzet imzalı eserler, 42 no'ya kayıtlı Mahmud Celeleddin'in eseri 43 no'ya kayıtlı Hafız Osman'ın hiylesi ve 50 no'ya kayıtlı Abdullah İzzet'in eseri çok güzel örneklerdendir.

Ta'lik yazı ile yazılı eserler arasında ise en önemli 40 no'ya kayıtlı İlhami (Sultan III.Selim)'in Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in Kadem-i Saadet (Ayak İzini) öven kıt'ası dikkat çekici bir eserdir. Yine 70 no'ya kayıtlı 1332/1904 tarihli Mehmed Aziz Efendi'nin levhası ile 58 no'ya kayıtlı kadın hattatlarımızdan Fatma Zehra Hanım'ın levhası Hat Sanat Tarihi Açısından önemli eserlerdir.

2. Metal Cinsi Malzemeler

a.Gümüş Eserler:

Türbede en çok gümüşten yapılmış eserler vardır. 68 adet kandil askının (Resim:6) çoğunluğu gümüşten yapılmıştır. Bunların çoğunluğu da ünik ve çok güzel eserler olup bir müze ortamında sergilenebilecek niteliktedirler. Bir kısmı türbede Hazreti Halid'in sandukası üzerinde bir kısmı Türk ve İslam Eserleri Müzesi deposunda bulunan bu eserlerin üzerinde Vakıf kaydı bulunanların tarihi değerleri çok yüksektir. 16 adet şamdandan gümüş olanları da sergilenebilecek niteliktedir. Yine gümüş bir avize ve gümüşten alem başlıkları da ilgi çekici eserler arasındadır.

b. Diğer metal eserler

Arasında türbede demirbaş olarak kullanılan tombak alemler, bakırdan şifa tasları, bronzdan su içme kapları, tepsi, kapaklı sahan, mangal, zenzem kovası, maşrapa vb. (Resim:7) eserlerden Osmanlı Devri'nden günümüze kaldığı için bu eserlerin eskiye ait çok güzel Etnoğrafik malzemeler olarak değerlendirilebiliriz.

3. Ahşap Cinsi Malzemeler

a. Rahleler:

Genellikle kimisi sedef, kimisi kakma, kimisi de Edirnekari süslemeli olan toplam 29 rahle envantere kayıtlıdır (Resim:8-9). Bunlardan açılıp-kapanır tek kişilik rahleler yanında 3 kişi ve 6 kişinin de yan yana Kur'an-ı Kerim okuyabilmesi için sıra şeklinde imal edilmiş rahleler de mevcut olup, bu eserler ünik olup, başka cami ve türbelerde bunlara rastlamamaktayız. Bir rahlelerin desen ve teknikleri ayrı ayrı olduklarından hepsi de müzelik özellikler taşımaktadır.

b. Diğer Ahşap Malzemeler:

Bu guruptaki eserler arasında 82 ve 85 no'ya kayıtlı som sedeften yapılmış, çekmece-leri (Resim:10) ve Lihye-i Saadet kutularını ve Dem.no. 101'e kayıtlı kazıma tekniği ile rölyef çalışılmış bir mihrap levhasını çok güzel örnekler olarak değerlendirilebilmektedir (Resim:11).

4. Kumaş Cinsi Eserler

a. Dival işi-Maraş işi Eserler:

Bu guruba giren eserlerin çoğunluğunu örtü ve bohça cinsi (25 adet) eserler oluştururlar. Çok güzel örnekler karşımıza çıkmaktadır. Hepsi de müze ortamında sergilenebilecek kıymetli malzemelerdir. Bu gurup eserler arasında en önemli eser 156 no'ya kayıtlı olan

Hazreti Halid'in üzerine örtülü eser bir sanat harikasıdır (Resim:12). Yine 148 no'ya kayıtlı Kadem-i Şerif kitabesi en güzel örneklerin başında gelmektedir. (Resim:13) Kâbe örtüsünden parçalar da bu gurubun en dikkat çekici örnekleridir.

Resim ; 10
Resim; 11

b. Diğer Kumaş Cinsi Eserler:

Bu gurupta jakarlı Kâbe örtüleri, 219 no'ya kayıtlı alem ve bayraklar çok özel ve güzel eserler olup, bunların çoğu zamanla çok yıprandığından restore edilmeyi beklemektedirler (Resim:14-15).

c. Halı Kilim Cinsi Eserler:

Bu gurup eserler daha ziyade seccade tarzında olup, çoğunluğu son devre ait eserlerdir. Sergilenmeye değer eser yok gibidir.

5. Cam, Taş, Çini Cinsi Eserler:

Bu guruptakilerin en dikkat çekici olanları çini cinsi eserlerdir. Duvar çinilerinin ayrıca bir envanteri olduğundan bu eserleri bu makale kapsamına almadık. Yalnızca envanter defterine kayıtlı taşınır eserleri konu olarak aldık.

Bu gurupta yer alan 268 ve 98 no'ya kayıtlı çini panolar sergilenilecek önemli eserlerdendir. Ayrıca 181 no'ya kayıtlı Kütahya imalatı Klasik Osmanlı askı kandili formundaki askı kandil de görülmeye değer nitelikte kıymetli eserlerdendir.

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız gibi Eyüp Sultan Türbesi'ne vakfedilen ve elde halen mevcut olan eserler Eyüp Sultan'da tek başına bir müze* kurulmasına yetecek sayıda ve niteliktedir. İnşallah kurulacak bir Eyüp Sultan Müzesi'nde bu eserlerin sergilenmesi Türk ve İslam Sanatı'na en büyük bir hizmet olacaktır.

* Sn.Güven'in üzerine titredigi bizimde çok önemseydiğimiz Eyüp Şehir Müzesi ile alakalı çok somut gelişmeleri IX.Sempozyumda (veya Müsait zaman ve zeminlerde) gündeme taşıyacağımızı umuyoruz. Konuyla alakalı Bakanlık, Büyükşehir Belediyesi, Üniversitelerle işbirliği sürmekte (yay notu)

Resim ;12-13-14-15

